

mokrata sajtó bürokratáival szemben a Vásárhelyi Találkozót, a MADOSZ népi radikálisaival való szövetséget, a kommunista írókkal közös Munkás Athenaeum forradalmi törekvéseit.

Atfogó szemléletet árult el 1939-ben a Spanyolország című testes munka a katalán és baszk kérdésnek a polgárháborúban játszott szerepéről szólva, valóban népfronti magatartásra vall az 1943-as történeti „zsebkönyv” — a 48-as Erdély — együttesében való részvétel, s bizonyára nem véletlen, hanem a munkásságot a néptől el nem választó szemlélet eredménye közvetlenül a felszabadulás után a Horea, Cloșca és Crișan című brosúrától A márciusi ifjúság esszékötetéig terjedő román és magyar történeti témabőség. Mint a Bolyai Tudományegyetem professzora is egyetemes forradalmi kép kialakítására törekedett a francia forradalomtól a parasztmozgalmakon át a munkásság össznépi szerepéig terjedő társadalomelemzésekkel. Bíráltó megállapíthatták, hogy egy-egy ponton nem mélyedt el szakmailag sohasem, viszont barátai tudják, hogy publicisztikáját mindenkor a munkásnevelő és népművelő odaadás mindennapi kötelességteljesítése hitelesítette. Szervesen ide illeszkedik munkásirodalmi, színházpolitikai, filmtörténeti és sajtótudományi szorgalma is: hűen követve a nemzetiségi önismerkedés és felemelkedés sodrát.

Olyan életpályát, olyan négy évtizedes mozgalmi és írásbeli tevékenységet ünnepelek a hatvanéves Jordáky Lajost köszöntve, melynek áramához olykor hozzátartoztak az ütközések is. Félreértések is örvénylettek körülötte, melyek szinte-szinte tragikus következményeit elhárította a rehabilitálás, máskor nyitott kérdések maradtak fellépései után, melyekre még közösen kell megtalálnunk a kellő választ. Polemizáló ember, ezért nem vált korban előrehaladva sem öreggé. Vitába bocsátkozva vele tulajdonképpen magunkra nyitunk: munkásság és népiség, irodalom és közérthetőség, társadalomtudomány és népművelés feszültségeire, melyek érzékelésekor nem a véleménykülönbség, hanem a közömbösség volna a legnagyobb hiba. Vitatkozunk, hát közös kérdéseinkről minél termékenyebben s minél tovább.

Balogh Edgár

A mese megfejtése

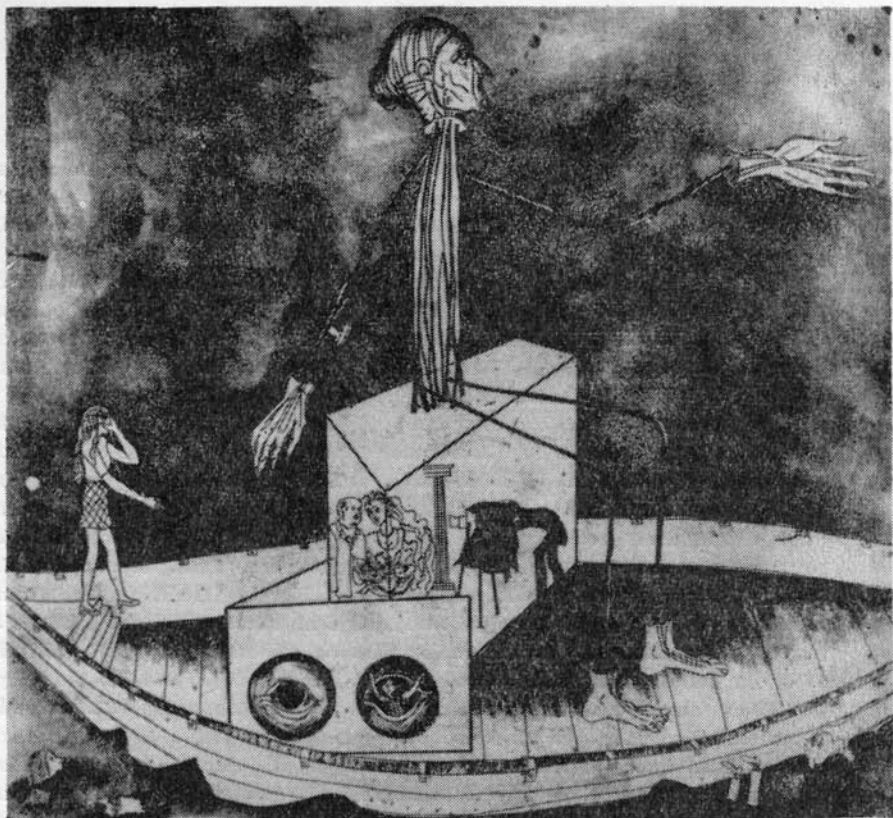
Közhiedelem szerint a mese gyermekekhez szóló műfaj, s egy bizonyos életkoron túl (amely úgy tűnik, mind alacsonyabb lesz) már nem illik mesét olvasni. Igaz, a falusi ember öreg korában is szívesen böngészi unokája meséskönyvét, a népmese pedig nálunkfelé — bizonyos vidékeken, bizonyos társas alkalmakkor — ma is élő része a népeletnek, ezt azonban inkább kivételnek szoktuk tekinteni, és sajátos gazdasági-társadalmi fejlődésünkkel magyarazzuk. Igen ám, csak hogy ez irodalmunkat-művészetünket is részben megkülönbözteti a nyugati országokétól (ahol egy-egy mai törekvésben ugyancsak nyomára bukkanunk az ősrégi műfajnak). A mese tehát nem hagyja magát temetni, új meg új formában feltámad, helyét követeli. A gyermeki

kíváncsiságot, gyermeki kedélyt megőrző művészek kérdéseiket, látásaikat mesébe fogalmazzák, és mi, „modern“ előítéleteinket feladva, hagyunk magunknak meséltetni, ámulva hallgatjuk, nézzük a novellába, regénybe, festménybe, grafikába fogalmazott mesét, s új, ismeretlen világokat fedezünk fel, túl a racionális hétköznapokon, a tudomány határain is túl, de már nem ott, ahol a kurta farkú malac túr, hanem ahol az úrhajók szálldosnak, vagy ahol ha nem is orvoslást, de egyfajta magyarázatot kaphatunk emberi gyengeségeinkre.

Kopacz Mária rézkarcokba öltöztetett meséi végigjáratták velünk ezt az utat a gyermekkori szárnyas angyalaitól és szarvas ördögeitől az „úrhajós-babáig“. A főiskolai gyakorlatokon már túljutott korábbi rajzain, metszetein elsősorban a játékos kedvet érzékeljük, a vonalak és foltok mesészerűen játékos elrendezését, szinte úgy is mondhatnánk, a gyermeki kedély egyensúlyát. Egyensúly a címe egyik régebbi grafikai lapjának, amelyen a temp-lomtornyok, kapuk és ablakok gótikus formáiban egy-egy csodálkozó emberarc körvonalazódik, áhítattal, szendén elmerengve maga elé, miközben az emberiesített tornyok mellett, a tornyok teljes magasságában az incselkedő ördög ül. Persze, ha utánagondolunk, e grafikai egyensúly mögött feszültség rej-tőzik, mint ahogy ezt sugallja a Piroska és a farkas modern városi környe-zetbe áthelyezett meséje, de lényegében a művet életrehívó gondolat meg-marad a játék keretei közt, s így a kész mű inkább vidám, semmint komor. A gyermekkori emlékeit éli újra alkotó és műélvező, természetesen hozzáadva az élményhez azt a gondolati pluszt, azt a kritikai magatartást, amely a fel-nőttet a gyermektől elválasztja. Ebbe a kategóriába sorolhatjuk az Erzsébetek című rézkarcot is: a két lányalakot a „kacsalábon forgó vár“, illetve az országúti villanyhuzalok alatt haladó, áramvonalas autó határolja, két ol-dalról; két kor lány- és életeszményét tulajdonképpen a mesék szintjén szim-bolizálja a fiatal művésznő.

A mesemotívumok sokféle forrásból táplálkoznak, s ahogy közeledünk Kopacz Mária újabb grafikai lapjaihoz, egyre gazdagabb, egyre mélyebb ér-telmű motívumrendszert fedezünk fel bennük. Az Ádám és Éva, a Mózes, a Pillangó, a Léda, a Némafilm, a Március, a Vizszintes árnyék, a Kőműves Kelemenné ha külsőségeiben olykor őríz is valami naív, kislányos bájt egyik-másik formaelembe, a figurák gyermekrajzra emlékeztető leegyszerűsítésé-ben, ez mégis inkább a kívülállást, a groteszk mosolyt képviseli, s koránt-sem az azonosulás jele. Hogy ez mennyire így van, és hogy Kopacz Mária következetesen halad a maga választotta úton, az emberi életet általában, illetve a mai embert kísérő „mesék“ megfejtésében, azt legutóbbi kolozsvári kiállításának néhány rézkarca egyértelműen bizonyítja. Látszólag ma is mind-ent mesévé old, meseként érzékel, valójában azonban a naív epikumot mo-dellé lényegíti. Már a Hajnali bombázás és a Hangyák a bonyolultabb emberi viszonyok, szenvedések, megpróbáltatások felé fordulás jele volt, s a nagyobb fekete, szürke és fehér foltokat megszakító finom vonalak az emberi lét egyetemesebb megfogalmazását sejtették, teljesebb összefüggésbe ágyazták a hétköznapok emberének sorsát.

Ebben a témakörben újabb előrelépés a Helyettem kisvirág, amely lát-szólag kedélyesen, valójában kegyetlenül mutatja meg, mit takar az andalító szöveg („Helyettem kisvirág tégy vallomást“), az egyik kezével virág-cskrot átnyújtó férfi hogyan vezet láncon — jelképesen, persze — ember-társát, a báméskodó statisztéria gyűrűjében (a „statiszták“ többsége ugyan-

Kopacz Mária: Pillanatfelvétel az örökkévalóságról

csak egyénített). A Rómeó és Júlia — vagy töltsé mézesheteit a Holdon groteszkje grafikai formanyelvében még izgalmasabb: már-már a karikatúra erejével hat itt az úrhajós-burába bújtatott fejű lány és fiú, jobbra tőlük, csipkés szélű terítővel letakart asztalon az ismert csendélet-motívum, a rakott gyümölcsöstál — s mindez az elképzelt holdbéli tájra kivetítve. A Pillanatfelvétel az örökkévalóságról még képzeletben sem távolodik el a földtől, pontosabban egy hajó (Noé bárkája?) fedélzetére sűríti figuráit, a „rég jó világ“ közhely-jeleit, a „boldog párt“ megörökítő fényképészt, szemét eltakarva a lépcsőkről a semmibe lépő lányt, a mentőöv-szembe rajzolt gyereket, s fölötük ül, minden illúziót szétrombolva, a drótkarú, drótlábú, boszorka-csúf vénasszony; erre a hajóra próbálnak fölkapaszzkodni a vízben fuldokló alakok. Egyszóval: reménytelen kiábrándultság? Inkább azt mondanám, torz tükre a nyárspolgári vágyaknak és reményeknek, könyörtelen szembesítés, vagyis az illúziók halála, ami nélkül reális élettervezés, perspektivanyitás nem lehetséges.

Igy lesz, szinte észrevétlenül, a kedves mesélőből kérdező művész, jelentős grafikus, akire figyelniünk kell.

Kántor Lajos